

Magdalena Bainczyk, Asymetria odszkodowań dla obywateli Polski za szkody poniesione w II wojnie światowej w stosunku do odszkodowań wypłaconych obywatelom innych państw

Słowa kluczowe: odszkodowania, reparacje, II wojna światowa, Niemcy, Polska,

Po II wojnie światowej Niemcy zostały zobowiązane do zapłaty reparacji na rzecz państw uczestniczących w zwycięskiej koalicji. M.in. ze względu na zaprzestanie ich pobierania przez państwa po obu stronach żelaznej kurtyny kwestia finansowego wynagrodzenia szkód powstały u osób fizycznych w związku z popełnianiem przez funkcjonariuszy III Rzeszy zbrodnie międzynarodowych nie została załatwiona.

Głównym celem i problemem badawczym artykułu jest analiza aktów normatywnych, stanowiących podstawy prawne dla wypłaty odszkodowań obywatelom RFN, państw Europy Zachodniej, Izraela, Stanów Zjednoczonych oraz Europy Środkowo-Wschodniej oraz ocena przyjętych rozwiązań zwłaszcza z perspektywy obywateli Polski.

W analizie została zastosowana metoda dogmatyczna, prawnoporównawcza oraz historyczna. Przyjęte rozwiązania prawne doprowadziły do rażącej asymetrii dwustopniowej w zakresie odszkodowań dla osób fizycznych: 1. pomiędzy obywatelami RFN a obywatelami państw okupowanych, 2. pomiędzy obywatelami państw zachodnioeuropejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Izraela a państwami Europy Środkowo-Wschodniej Asymetria ta jest zaprzeczeniem rozwijanych po II wojnie światowej w ramach międzynarodowego systemu praw człowieka zasad poszanowania godności ludzkiej, równości wobec prawa oraz zakazu.

Damian Bębnowski, Niemcy jako państwo fiskalne w perspektywie instytucjonalnej i historyczno-gospodarczej (1990-2015)

Słowa kluczowe: konstytucja, ustrój polityczny, państwo fiskalne, finanse publiczne, instytucje formalne, historia gospodarcza Niemiec

W artykule sformułowano trzy cele. Po pierwsze, dokonanie analizy Ustawy Zasadniczej Niemiec jako instytucji formalnej, zgodnie z propozycją, jakiej dostarcza ekonomia instytucjonalna, a także przybliżenie tych zapisów Konstytucji, które dotyczą systemu fiskalnego Niemiec. Po drugie, odniesienie owych reguł konstytucyjnych do jednego z celów ustrojowych wynikających z Konstytucji, jakim jest państwo fiskalne, przy czym zawężono owo zagadnienie do finansów publicznych RFN. Po trzecie, omówienie zmian, jakie miały miejsce w tym sektorze w latach 1990-2015 z perspektywy historyczno-gospodarczej.

Za problem badawczy uznano zatem znaczenie reguł konstytucyjnych dla funkcjonowania niemieckiego systemu finansów publicznych po zjednoczeniu. Punktem wyjścia jest bowiem stwierdzenie, iż Ustawa Zasadnicza RFN jako instytucja formalna wyznaczała w omawianym okresie ramy dla funkcjonowania gospodarki Niemiec, w tym sektora finansów publicznych.

Metoda badawcza została oparta na krytycznej analizie źródeł normatywnych, statystycznych oraz wybranej literatury przedmiotu.

**Nawojka Cieślińska-Lobkowicz, Sztuka zrabowana i przemieszczona. Badania
proweniencji - osobno czy wspólnie?**

Słowa kluczowe: Polsko-niemieckie stosunki kulturalne; współpraca polskich i niemieckich historyków sztuki i muzealników, zwrot przemieszczonych dóbr kultury, nazistowski rabunek dzieł sztuki, kolekcjonerzy żydowscy; badania proveniencyjne, Berlinka z Biblioteki Jagiellońskiej, Zasady Konferencji Waszyngtońskiej 1998 roku dot. sztuki zrabowanej przez nazistów, Deklaracja Terezińska 2009, afera Gurlitta

Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia naukowych badań proveniencji dzieł sztuki i dóbr kultury zrabowanych w okresie panowania „Trzeciej Rzeszy” (1933-1945,) a także przemieszczonych w wyniku drugiej wojny światowej oraz związany z tym postulat podjęcia polsko-niemieckiej współpracy naukowej na tym polu, Jest to apel do polskich i niemieckich środowisk historyków sztuki, muzealników, bibliotekarzy i archiwistów o podjęcie wspólnych badań w zakresie szeroko rozumianych badań proveniencji dzieł sztuki i dóbr

kultury, które zostały bezprawnie zawłaszczone w wyniku prześladowań nazistowskich przed i podczas drugiej wojny światowej.

Problemem badawczym jest wskazanie czynników, które po upadku komunizmu i ponownym zjednoczeniu Niemiec stały na przeszkodzie tej współpracy. Obok przeciwstawnego stanowiska obydwu państw: RP i BRD w zakresie 'wzajemnego zwrotu przemieszczonych dzieł sztuki' należały do nich obopólne resentymenty oraz mentalność tak niemieckich, jak i polskich pracowników zbiorów publicznych, w której badania pochodzenia znajdujących się w nich 'podejrzanych' obiektów odgrywały marginalną rolę. Ukazano dokonującą się w RFN stopniowo w ciągu ostatnich 20 lat zmianę stosunku do badań proveniencji. Doprowadziła ona do otoczenia ich politycznym i instytucjonalnym wsparciem władz, a nawet uznania ich za dyscyplinę badawczą. W Polsce analogiczny proces i towarzysząca mu przemiana 'zawodowej' mentalności nie miały miejsca; grono fachowców doceniających znaczenie badań proveniencyjnych pozostaje tu nadal bardzo szczupłe.

Tymczasem rozwój badań proveniencyjnych w Niemczech (i podobny w Austrii, Holandii, Francji i USA) przyczynił się do znakomitego wzrostu wiedzy szczegółowej i ogólnej dotyczącej nazistowskiej grabieży dóbr kultury i jej dalekosiężnych konsekwencji. Jednak ów wzrost nie dotyczy wschodu Europy i Polski, w której okupacja niemiecka trwała najdłużej i której terytorium stało się poligonem zmasowanej nazistowskiej grabieży wymierzonej w zbiory publiczne i w prywatną własność; w odniesieniu do trzy i pół milionowej społeczności polskich Żydów grabież ta miała charakter totalny, antycypując bezpośrednio zagładę 90 procent spośród nich.

Ten dotkliwy deficyt badawczy wymaga podjęcia współpracy i krzyżowych badań, których wspólną podstawę stanowią szeroko rozumiane zagadnienia proveniencji tych dzieł sztuki i dóbr kultury, których losy w okresie 1933-1945 i powojennym sytuują je w kręgu niemieckiej i polskiej historii sztuki. Jaskółki takich badań już istnieją tak wśród polskich, jak i niemieckich badaczy, ale nigdy nie prowadzono ich wspólnie, a tylko wówczas mogą być one owocne.

W artykule wykorzystano metody badawcze: analizy systemowej, instytucjonalno-prawnej i decyzyjnej.

Justyna Kijonka, Konteksty i motywy powojennych migracji z Górnego Śląska do RFN oraz przemiany świadomości *Aussiedlerów* z Polski

Słowa kluczowe: socjologia migracji, *Aussiedler*, Republika Federalna Niemiec, Górny Śląsk, Polonia

Celem artykułu jest prezentacja problemu emigracji z Polski do Niemiec w kontekście historycznym, a także w kontekście przemian, które zaszły w obu państwach. Przedstawiono opinie osób, które wyjechały do Niemiec Zachodnich i uzyskały status *Aussiedlera*, na temat przemian dokonanych od czasów, kiedy zdecydowały się na emigrację z Polski.

Artykuł jest próbą przedstawienia losów i opinii tej grupy, motywów ich migracji, opisu pierwszego zetknięcia się z RFN, a także opinii na temat decyzji o wyjeździe po latach. W latach 70., 80., i 90., możliwość wyjazdu z PRL do RFN była marzeniem wielu polskich obywateli. Wyjazdom towarzyszyły wielkie oczekiwania i nadzieje, które nie wszystkim emigrantom udało się spełnić. Jak w każdym procesie migracyjnym, są wygrani i przegrani. Zetknięcie się z niemiecką rzeczywistością, nieznajomość języka, bezrobocie były częstymi problemami emigrujących.

Artykuł oparty jest przede wszystkim na wywiadach swobodnych z osobami, które w latach 1970-2000 wyjechały do Niemiec i uzyskały status *Aussiedlera*. Problem migracji polskich *Aussiedlerów* nie doczekał się pełnego polskiego opracowania.

Michał M. Kosman, Niemieckie partie polityczne wobec Rosji na tle konfliktu na Ukrainie w latach 2014-2018

Słowa kluczowe: Niemcy, Rosja, Ukraina, Unia Europejska, Krym, konflikt o Krym, Donbas, sankcje, niemieckie partie polityczne

Niemcy w swoich dziejach wykazywały ogromne zainteresowanie Europą Środkowo-Wschodnią. Nie zmieniło się to po zjednoczeniu w 1990 roku. Polityka wschodnia Niemiec skoncentrowała się na takich działaniach, jak wzmacnianie politycznej i ekonomicznej współpracy z państwami Europy Środkowo-Wschodniej i wspieranie ich dążeń do członkostwa w Unii Europejskiej i NATO; wielopłaszczyznowa współpraca z Rosją; wciąganie Rosji do

współpracy z organizacjami świata zachodniego; wspieranie finansowe transformacji ekonomicznej w Rosji. Z perspektywy Niemiec, Rosja była postrzegana jako jeden z najważniejszych partnerów w procesie wzmocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego. Z kolei pomarańczowa rewolucja z 2004 r. zwróciła w większym stopniu uwagę Niemiec na Ukrainę. Przedmiotem głębokiego niepokoju Niemiec stał się zapoczątkowany w 2014 roku konflikt o Krym i wschodnią Ukrainę.

Artykuł ma na celu omówienie stosunku Niemiec do sporu rosyjsko-ukraińskiego w latach 2014-2018 - stanowiska niemieckiego rządu oraz głównych partii politycznych. Autor sięgnął przede wszystkim do oficjalnych dokumentów jak i wypowiedzi polityków, zaczerpniętych przeważnie z prasy oraz stron internetowych niemieckich partii politycznych.

Problemem badawczym podjętym w artykule jest stosunek niemieckich partii politycznych do Rosji w następstwie aneksji Krymu i wspierania działań separatystycznych na wschodzie Ukrainy.

Autor poddał weryfikacji dwie hipotezy badawcze:

- Tradycyjne partie polityczne, zakorzenione od kilkudziesięciu lat jeszcze w systemie partyjnym „starej” RFN, wykazują w wysokim stopniu pryncypialny stosunek do przestrzegania prawa międzynarodowego. Konsekwencją takiego podejścia jest krytyczne w warstwie oficjalnej stanowisko wobec działań Rosji na Ukrainie. Nie koliduje to ze zjawiskiem pluralizmu poglądów na ten temat wewnątrz poszczególnych partii.
- Kręgi polityczne wschodnich krajów związkowych, niezależnie od barw partyjnych, ze względu na interes gospodarczy, co do zasady skłaniają się ku bardziej elastycznemu podejściu do polityki wobec Rosji, w tym ku ograniczeniu bądź zniesieniu reżimu sankcji.

Realizując cele artykułu autor zastosował odpowiednie metody badawcze. Postanowił sięgnąć przede wszystkim do elementów analizy instytucjonalno-prawnej, która została wykorzystana w badaniu dokumentów. Ponadto zastosował metoda komparatystyczną, nieodzowną dla porównania stosunku niemieckich partii politycznych do tytułowego problemu.

Bogdan Koszel, Rola i miejsce urzędu kanclerza federalnego w ukształtowaniu polityki europejskiej Niemiec w XXI wieku

Słowa kluczowe: Niemcy, Urząd Kanclerza Federalnego, polityka europejska Niemiec, XXI wiek

Celem artykułu jest dokonanie analizy prawnych i nieformalnych kompetencji Urzędu Kanclerza Federalnego Niemiec (UKF) koncentrując się na polityce europejskiej Republiki Federalnej.

Jako problem badawczy autor postawił sobie za zadanie udowodnienie w wywodzie naukowym, że UKF z powodzeniem pełni funkcję koordynatora tej polityki ściśle współpracując z ministerstwami (zwłaszcza Urzędem Spraw Zagranicznych), Stałym Przedstawicielstwem Niemiec przy Unii Europejskiej.

Przyjęto hipotezę, że UKF pełni rolę pośrednika pomiędzy rządem i parlamentem, krajami związkowymi, organizacjami społecznymi i przedstawicielami obcych państw. Dostarcza kanclerzowi na bieżąco informacji i różnych analiz związanych z funkcjonowaniem Unii Europejskiej.

W artykule wykorzystano metody badawcze: analizy systemowej, instytucjonalno-prawnej i decyzyjnej.

Marta Ratajczak, In einem Echoraum der Geschichte – Kresy und Schlesien als Erinnerungsorte einer polnisch-deutschen Schicksalsgemeinschaft am Beispiel des Romans *Katzenberge* von Sabrina Janesch

Słowa kluczowe: pamięć kulturowa, pamięć pokoleniowa, pamięć komunikatywna, *silent event*, regionalny charakter pamięci o II wojnie światowej, Śląsk i Kresy jako miejsca pamięci

Celem niniejszego opracowania poświęconego powieści Sabriny Janesch pt. *Katzenberge (Kocie Góry)* jest ulokowanie jej w kontekście debaty o niemieckiej kulturze pamięci i jej reprezentacji w niemieckojęzycznych tekstach literackich. Wskazuje na to specyficzny regionalny i pokoleniowy charakter wspomnień wojennych w powieści *Katzenberge (Kocie Góry)*. W ramach tej krótkiej obserwacji interesują mnie przede wszystkim nie tylko historyczne, socjologiczne i kulturowe pytania związane bezpośrednio z tym tematem, ale przede wszystkim to, w jaki sposób i przy użyciu jakich środków powstały obrazy Śląska i Kresów jako miejsc pamięci w powieści, która opiera się na motywach autobiograficznych.

Problem badawczy, który pojawia się w niniejszym opracowaniu, można sformułować następująco: W polsko-niemieckiej historii przymusowych wysiedleń z okresu II wojny światowej istnieją luki, których istnienie w mniej lub bardziej znaczący sposób zniekształca

postrzeganie tego zagadnienia, zarówno na poziomie rekonstrukcji historycznej, w której pewne aspekty wspólnej historii są pomijane, jak i na poziomie refleksji nad nimi w tekstach literackich.

W artykule zaproponowano tezę, iż powieść *Katzenberge* autorstwa Sabriny Janesch uzupełnia istotną lukę w literaturze niemieckojęzycznej, jaką jest historia polskich uchodźców i ludzi przymusowo przesiedlonych z Kresów na Śląsk. W ten sposób rozszerza się literacka topografia tego regionu, który staje się miejscem, w którym losy polskich Kresowian i niemieckich Ślązaków przecinają się i nakładają na siebie, podczas gdy sam region przybiera formę palimpsestu.

Zastosowano następujące metody badawcze: narratologiczną oraz hermeneutyczną. Pozwalają one na dogłębną analizę struktury i treści tekstu, a także próbę jego interpretacji w kontekście badanych zagadnień.

Karl Heinz Roth, Die deutsche Politik und die Reparationsfrage nach dem Zweiten Weltkrieg: Eine kritische Bilanz unter besonderer Berücksichtigung der Auseinandersetzungen mit Polen

Słowa kluczowe: reparacje, II wojna światowa, kraje europejskie, Niemcy

Celem artykułu jest omówienie problemu reparacji. Kwestia reparacji wciąż pozostaje spornym i zapalnym rozdziałem w historii Europy i II wojny światowej. O ile duże zwycięskie mocarstwa otrzymały jakąś rekompensatę w latach bezpośrednio powojennych, mniejsze państwa europejskie oraz liczne grupy ofiar w dużej mierze odeszły z pustymi rękoma. Jednym z takich państw jest Polska, która do dziś domaga się reparacji jako rekompensaty za grabież gospodarki i ofiary rzezi dokonanych pod nazistowską okupacją.

Głównym problem przedstawionym w artykule jest pytanie o to, dlaczego aż po dziś dzień niemieckie elity odmawiają zapłaty reparacji, które uwzględniałyby wszystkie ofiary i wszystkie państwa niegdyś znajdujące się pod niemiecką okupacją. W artykule autor bada kontekst, opcje strategiczne i taktykę stojące za podejściem elit niemieckich do rekompensat – podejścia, którego kulminacją było usunięcie kwestii reparacji z de facto traktatu pokojowego z 1990 roku (traktat „dwa plus cztery”).

W artykule wykorzystano różnorodne metody badawcze, opierając się zwłaszcza na analizie dokumentów dyplomatycznych oraz wybranych studiów omawianego zagadnienia opublikowanych w Polsce i Niemczech.

Michał Stefański, Rozrachunek z pokoleniem '68 w tekstach autorów generacji '85

Słowa kluczowe: 1968, pokolenie '68, generacja '85, konflikt pokoleń, Republika Federalna Niemiec, tożsamość pokoleniowa

Celem artykułu jest zbadanie problemu rozrachunku z zachodnioniemieckim pokoleniem '68 na podstawie wybranych tekstów literackich, (auto-)biograficznych i eseistycznych autorów należących do pokolenia dzieci, czyli przedstawicieli tzw. generacji '85, a także przeprowadzenie analizy procesu tworzenia się tożsamości pokoleniowej.

Obszarami, w obrębie których generacja '85 przeprowadza rozrachunek z pokoleniem '68, są: nowe koncepcje rodziny, wychowanie antyautorytarne, rewolucja seksualna, ideologia, przeszłość i historia oraz polityka. Oprócz przeważnie krytycznych ocen pojawiają się także takie, które cechuje ambiwalencja. Główna hipoteza zakłada, iż poprzez konfrontację z pokoleniem '68 i jego dziedzictwem autorzy generacji '85 próbują stworzyć własną tożsamość pokoleniową.

Perspektywa badawcza odwołuje się do nurtu badań nad pokoleniami (*Generationenforschung*) i bazuje na literaturoznawczych metodach *close reading*, zorientowanej na immanentną analizę tekstów, oraz *wide reading*, zorientowanej na analizę aspektów historycznych i kulturowych.

Sylwia Zawadzka, Od *soft power* do *smart power*. Francusko-niemieckie wizje unijnej integracji militarnej i ich krytyka

Słowa kluczowe: *smart power*, Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony, Stała współpraca strukturalna, Europejska Inicjatywa Interwencyjna, armia europejska

Problemem badawczym przedstawionym w artykule jest przeanalizowanie propozycje Francji i Niemiec z lat 2015-2018 w kontekście pogłębiania integracji militarnej w Europie. Unia Europejska jako organizacja opierająca swoją działalność na dialogu i międzynarodowej kooperacji, była dotychczas definiowana w przestrzeni politycznej przez pryzmat „miękkich” zdolności oddziaływania na otoczenie międzynarodowe. Nowe zagrożenia i wyzwania w zakresie bezpieczeństwa, wzmocniły przekonanie władz państwowych oraz unijnych o potrzebie pogłębienia współpracy w obronności i wypracowania nowego określenia narzędzi unijnej polityki zagranicznej.

Celem jest wyjaśnienie w jakim stopniu przyczyniają się one do uzyskania przez UE statusu podmiotu *smart power* oraz w jakim kierunku rozwija się WPBiO. Hipoteza opiera się na założeniu, iż Francja i Niemcy tworzące „tandem” europejski, jak i Komisja Europejska, podejmują działania zmierzające do zerwania z wizerunkiem Unii jako aktora *soft power* poprzez stopniowe uwspólnotowanie polityki obronnej i utworzenie Europejskiej Unii Obronnej, wyposażonej w autonomiczne siły zbrojne. Konsekwencją ma być uzyskanie przez UE „twardych” (militarnych) środków oddziaływania politycznego, które są istotne w realizacji koncepcji *smart power*.

Główną metodą badawczą zastosowaną w artykule jest analiza oficjalnych dokumentów instytucji unijnych oraz instytucji rządowych Francji i Niemiec w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, a także międzyrządowych listów intencyjnych, zawierających założenia inicjatyw współpracy. Metoda komparatystyczna została zastosowana na poziomie analizy podejścia władz Niemiec i Francji do pogłębiania integracji militarnej.

